

ELŐSZÓ

A) AZ ARANYIGAZSÁGOK CÍMŰ GYŰJTEMÉNY

Az *Aranyigazságok* című szótár 3700 szólást, közmondást tartalmaz KRESZNERICS FERENC 1830-ban, illetve 1831-ben megjelent kétkötetes, magyar és latin nyelvű, *Magyar szótár gyökérrenddel és deákozattal* című szótárából. A hajdani műben egy-egy szólás, közmondás több helyen is szerepelt, ezek összes előfordulásának száma 5200. Az *Aranyigazságok* gyűjteményben azonban minden szólást, közmondást általában csak egyetlenegy helyen közlünk. Ha KRESZNERICS FERENC szótárában egy szólás vagy közmondás több helyen is megtalálható, kötetünkben legtöbbször csak a betűrendben előbb lévő előfordulásnál tesszük közzé. Minden esetben megőriztük KRESZNERICS FERENC forrásjelölését, átvettük és közöljük – ha ő feltüntette –, hogy mely korábbi nyomtatott műből gyűjtötte ki az adott szólást, közmondást.

KRESZNERICS FERENC szótárában a magyar szólások, közmondások mellett néhány esetben közölte azok latin megfelelőjét is. Ezeket azonban a jelen gyűjtemény nem tartalmazza.

A hajdani szótár szerzője igen kevés alkalommal jelentésmagyarázattal látta el a szólásokat, közmondásokat. Ezeket átvettük, és mi is közreadjuk. A szólásokban, közmondásokban található régies, ma már nem vagy csak igen nehezen érthető szavakat igyekeztünk megmagyarázni, hogy a mai szótárforgató is értelmezhesse a régi, elavult szót tartalmazó szólást, közmondást.

Az *Aranyigazságok* című gyűjteményben közreadott szólások, közmondások írásmódját közelítettük mai írásmódunkhoz, de ahol a népies íz, a régies forma értelmezése – véleményünk szerint – nem okoz nehézséget a mai olvasónak, ott meghagytuk az eredeti írásmódot.

Az *Aranyigazságok* című gyűjtemény közreadásának célja egyrészt az, hogy rávilágítsunk KRESZNERICS FERENC terjedelmes és szakszerű nyelvészeti munkásságára, ezen belül is felhívjuk a figyelmet arra, hogy magyar–latin szótára gazdag tárháza a szólásoknak, közmondásoknak. Bízunk benne, hogy ez a kiadvány kimozdítja a holtpontról a

lassan kétszáz év óta csupán kéziratban lévő KRESZNERICS FERENC-közmondásgyűjtemény nyomtatásban való megjelentetését is. Ugyanakkor a „leletmentésen” túl a nyelvészet, azon belül is a szólások, közmondások iránt érdeklődők izgalmas gyűjteményt vehetnek kezükbe. Az *Aranyigazságok* című szótárt olvasgatva, a benne lévő szólásokat, közmondásokat ízelgetve rádöbbenhetünk nyelvünk hajdani gazdagságára, képszerúségére. Elcsodálkozhatunk, hogy a több száz évvel ezelőtt élt magyar őseink mennyi ma is érvényes életbölcseletet, hasznos tanácsot fogalmaztak már meg.

* * *

B) KRESZNERICS FERENC

I. Életútja

1. A diákévek (1766–1790)

KRESZNERICS FERENC dunántúli horvát iparoscsaládból származott. A család tagjai közt volt jobbágy, mesterember, de írástudó is.

Apja korán észrevette másodszülött gyermeke kiváló képességeit, ezért 11 éves korában, 1777-ben Szombathelyre küldte tanulni. Ezt követően 1783–1785 között a soproni jezsuita nagygymnáziumban, majd 1785–1790 között a pozsonyi királyi filozófiai akadémián tanult, mindvégig kiváló eredménnyel.

Az idegen nyelvek tanulása és azoknak a magyarral való összehasonlítása nyelvszemléletének alapjait teremtette meg ebben az időben. A latin és német mellett a görög, a francia, az olasz nyelvet is jól ismerte.

KRESZNERICS 18 éves korában döntött úgy, hogy a papi hivatást választja. A szombathelyi püspökség támogatta tanulmányait, de mivel a szombathelyi szemináriumban II. József tiltó rendelkezése miatt a tanítás ekkor még nem indulhatott meg, 1785–1790 között a pozsonyi királyi filozófiai akadémián folytatta iskolás éveit. A filozófiai tanulmányok kiegészítették azokat a bölcseleti ismereteket, amelyeket Sopronban elsajátított.

A pozsonyi évek alatt KRESZNERICS a tanulás mellett latin, görög és magyar nyelvű jegyzeteket készített a Szentírásból, saját használatra nyelvkönyvet írt *Az olaszul tanuló* címmel, de ekkor állította össze a *Magyar nyelv-könyve* című kötetét is, amely kéziratban maradt.

2. A papi és tanári pályán (1790–1793)

KRESZNERICSET 1790. augusztus 24-én szentelték pappá. Ezután püspöke előbb Nádasdra, majd a Zala megyei Salomvárra, Apátiba, utóbb „Szala-Egerszegre” helyezte. Közben szülőfalujában, Iváncon is eltöltött egy évet.

A fiatal pap háromévi mozgalmas szolgálat után kapott felkérést SZILY JÁNOS püspöktől arra, hogy elfoglalja a Szombathelyi Királyi Líceum katedráját.

3. A líceum tanára (1793–1812)

A szombathelyi „filozófiai tudományos intézet” a püspök indítványára, a helytartótanács és őfelsége hozzájárulásával indult meg. A líceum jogi és filozófiai tagozata a középiskola és az egyetem közötti szintet képviselte a korabeli oktatási rendszerben: részben a nyolcosztályos középiskola VII–VIII. osztályának felelt meg, de önálló pályára is felkészített.

KRESZNERICSET maga a püspök kérte fel arra, hogy költözzön Szombathelyre, és foglalja el a líceumi katedrát.

Az első tanévtől kezdve matematikát, geometriát, polgári építéstudományt és dinamikát tanított. A követelményeknek megfelelően bölcselkedésből doktori címet szerzett 1794-ben.

KRESZNERICS az idők folyamán a líceum tanárainak egyik legkarakterisztikusabb egyéniségévé vált. Működése alatt tekintélyes mennyiségű építészeti, geometriai és mechanikai szakkönyvet gyűjtött össze – magyarországi és külföldi kiadványokat egyaránt. A következő években – pihenésképpen – néhány belföldi utazást tett: a Balaton-felvidék, Baranya, Északkelet-Magyarország volt az úti célja.

A pap tanár közben folytatta a régi pénzek gyűjtését, pénztörténeti ismereteit könyvtárának vonatkozó kötetei tanúsítják. Elkészítette numizmatikai gyűjteményének katalógusát is. A hagyatéki leltárban foglaltak szerint élete végéig összesen 7628 darab érmét gyűjtött össze: voltak köztük magyarországi és erdélyi pénzek, régi római pénzek és „különbéle nemzeteké” is.

Később egészségi állapotára hivatkozva megszakította tanári működését. Elfogadta SOMOGYI JÁNOS ajánlatát, és elszegődött annak fia mellé nevelőként Bécsbe.

A Bécsben töltött két évet nemcsak tanításra, de tanulásra is felhasználta, könyvgyűjteményét pedig számos, értékes antikvár da-

rabbal gazdagította. Mindennapi kapcsolata volt a bécsi egyetem tanáraival, akik révén különösen a fizika tudományában mélyült el. Itt találkozott személyesen RÉVAI MIKÓSSAL és VIRÁG BENEDEKKEL.

1806 őszén tért vissza Szombathelyre, ahol újból elfoglalta líceumi katedráját. Újító törekvései két év elteltével sem hagytak alább – pedagógiai reformtervet dolgozott ki a tanterv korszerűsítésére.

Az 1807-es év nagy megtiszteltetést hozott a tanár számára: SZÉCHÉNYI FERENC István és Pál nevű fiainak vizsgáztatására kérte fel.

1809-ben, amikor Ausztria és Franciaország között újra kitört a háború, KRESZNERICS – hazafiúi lelkesületségből – verset írt *A' Haldokló Napóleon* címmel. A vesztes győri csata után pedig gúnyosan figurázta ki a francia „kakasokat” s a velük együttműködőket. Versei miatt több vád érte.

4. A sági plébános (1812–1832)

KRESZNERICS életének utolsó két évtizedét „Sághon” töltötte, lelkipásztori szolgálatban. 1812 áprilisában foglalta el állását. A plébániát SOMOGYI KRISZTINA grófnőtől kérelmezte, aki akkoriban a kegyúri jogot gyakorolta a környéken.

Az első évek azzal teltek, hogy a líceumi konfliktus után testi-lelki egészségét helyreállítsa, s a megye kulturális centrumából kikerülve a néhány száz lelkes faluban otthonra találjon. A szelíd és művelt lelkipásztort nagy tekintély és tisztelet övezte, kiemelkedő képességeit sokáig emlegették a környéken.

Intenzíven fordult a nyelvészet felé: gyűltek a „Sághon hallott szavak” és kifejezések a *Hébe-kori filológiai gondolatokba* és az *Emlékezet segítségébe*.

1822-ben – elismerve tevékenységét – egyházfői kemenesaljai esperessé, majd 1827-ben szentszéki ülnökké nevezték ki. Hogy ennél magasabb egyházi méltóságra nem emelkedett, annak jórészt szerénysége volt az oka: előmenetele érdekében soha nem kérte befolyásos jóakarói vagy barátai támogatását.

Arra, hogy kinevezésével lelkeszi munkájához is segítséget kapjon, két ok miatt is szüksége volt: egyrészt megromlott egészségi állapota indokolta, másrészt egyre inkább lefoglalták élete fő műve, a *Magyar Szótár* előkészületei.

1831 decemberében KRESZNERICS örömmel vette kezébe szótárának első kötetét, a második rész februári megjelenését azonban már nem érthette meg, 1832. január 18-án meghalt.

Munkásságának elismeréseként KRESZNERICS FERENCET az „alrendű Egyháziak közül” elsőként választotta a Magyar Tudós Társaság tiszteletbeli tagjának 1831. február 15-én.

II. Kresznerics filológiai és nyelvészeti munkássága

A múlt szeretete s tanárainak ösztönzése terelte figyelmét a régi könyvek gyűjtése és szakszerű tanulmányozása felé. Az olvasónaplójának különös értékét az adja, hogy hiteles képet kaphatunk arról, hogy szerzőjük kiket ismert a korabeli írók, költők, műfordítók, szótárírók közül.

KRESZNERICS szépirodalmi és nyelvészeti olvasmányai között szerepeltek SAJNOVICS JÁNOS, RÁJNIS JÓZSEF, BARÓTI SZABÓ DÁVID, BÁRÓCZI SÁNDOR, KAZINCZY FERENC, RÉVAI MIKLÓS és BESSENYEI GYÖRGY írásai. Nyelvészeti könyvgyűjteménye is jelentős volt: a precízen vezetett „Catalogus Librorum” tanúsága szerint tucatnyi a magyar és az idegen nyelvű grammatikák, szótárak száma. Voltak köztük francia, német grammatikák, a magyar nyelvészeti könyvek között pedig OTROKOSI FÓRIS FERENC, VERSEGHY FERENC és PÁPAI PÁRIZ FERENC szótárai és nyelvkönyvei.

Nemcsak saját gyűjteményéből, hanem kölcsönkapott nyelvészeti könyvekből is készített jegyzeteket. Köztük volt SAJNOVICS JÁNOS *Demonstratio* című műve és PERESZLÉNYI PÁL *Grammatikája* is.

Nagy hatással lett későbbi munkásságára JOHANN CHRISTOPH ADELUNG *Wörterbuch* című 1811-ben megjelent német szótára. A szerző stilisztikai, nyelvművelő nézetei KRESZNERICSEN kívül a kor más nyelvészeire is hatással voltak. Hasonlóan nagy hatást gyakorolt a szótáríróra GYARMATHY SÁMUEL *Affinitas* című munkája is.

Az „olvasónapló” nyelvészeti munkásságában is jelentőséggel bírt: etimológiai-filológiai kérdésekben foglalt állást feljegyzéseiben, sőt számos szólás és közmondás is bekerült a gyűjteménybe – így az *Analecta* adattárként, forrásként is szolgált későbbi szótárához.

Az állandósult szókapcsolatok (szólások, közmondások, szóláshasonlatok) nyelvi jelentőségét így foglalta össze: „Magyar Közmondások sokasága, mellyek még a tudatlan parasztnál (is) olly bőven kerülnek elő, egy igen szembe tűnő és tagadhatatlan bizonyága a Magyar nyelv hajdani virágzásának”.

Az állandósult szókapcsolatok szerepét így határozza meg: „a Közmondások arra is szolgálnak, hogy sok ritkább szavainkat fenn tartják, és mentik az el veszéstől”.

III. Kresznerics Ferenc tudományos művei

1. A *Magyar Grammatika*

Magyar-Nyelv-Könyv írta Gyakorlásképpen KRESZNERICS FERENCZ, még mint Kispap A' Pozsonyi várban 1790 – áll a kézírásos kötet címlapján. A *Magyar Grammatika*, amit „a magyar nyelvtanítók és nyelvtanulók hasznára” írt, olyan tudománytörténeti érdekesség, amely a fiatal vidéki teológus kivételes nyelvészeti tájékozottságát tükrözi.

Az első rész – *Helyes olvasás* – valójában hangtani összefoglalás: a hangok felosztásáról, helyes kiejtéséről szól.

A második, alaktani összefoglaló fejezet a „Szó-ragasztás” a „Gyökér-szók” és a „Ragok” törvényszerűségeit tárgyalja. A morféma rendszerre itt még kevésbé kidolgozott ahhoz képest, ahogy majd a későbbi szótár bevezetésében olvashatjuk.

Az utolsó része a grammatikának *A szavak elrendelése* címmel a mondattant tárgyalja.

Megemlítendő, hogy a *Magyar Grammatika* utolsó, később betoldott lapján a közmondások rendszerezése is megtalálható:

Magyar közmondások eredetekre nézve

1. Pásztori életből
2. Szüreti közmondások
3. Földművelésből
4. Katonai életből
5. Öltözetből
6. Vendégségi Közmondások
 - a) poharakról
 - b) lámpásokról
 - c) fűszerszámokról
 - d) sóról
7. Haza fekvéséből
 - a) hegyekről
 - b) vizekről
8. Nyelvi tulajdonságokról

Gyűjtési módszereit latin nyelven írt feljegyzése örökíti meg:

1. A proverbium feljegyzése
2. Használata a nemzeteknél, különösen a magyaroknál

3. A közmondások haszna
4. A közmondások gyűjtői
5. Források:
 - a) gyűjtők
 - b) a könyvekben
 - c) a közbeszédben
6. Az én tervezetem rendje, felosztása.

2. Az Emlékezet segítsége

KRESZNERICS kéziratban maradt, az *Emlékezet segítsége* címet viselő munkanaplóját 1791-től vezette. A gazdag forrásanyagot tartalmazó, hat fejezetből álló gyűjtemény műfajilag is heterogén: első részében – mindenféle rendező elv nélkül – írott és élőszóbeli adatokat idéz (történelmi könyvekből, prédikációkból, nyelvészeti könyvekből, de közmondásgyűjteményekből is). A hat fejezet címei:

1. *Válogatott közmondások,*
2. *Tulajdon társ-nevek,*
3. *Szép nevezetek,*
4. *Rejtettebb szó eredeztetés,*
5. *Ritka szavak,*
6. *Philológiai elmés gondolatok.*

A munkanaplóban valódi közmondásokon („köz-mondás”) kívül szólásokat („szóllás”), szóláshasonlatokat, bibliai eredetű erkölcsi példázatokat („példabeszéd”), egyszeri eseteket és találós kérdéseket is szerepeltet.

A korábban már nyomtatásban is megjelent frazémák fő forrásai voltak a közmondásokat is tartalmazó szótárak, proverbiumokat is közlő grammatikák (GYARMATHY SÁMUEL, SZENTPÁLI ISTVÁN), de akadtak kifejezett közmondásgyűjtemények is (BARÓTI SZABÓ DÁVID, KISVICZAI MOLNÁR PÉTER, KOVÁCS ISTVÁN, BENICZKI PÉTER). KRESZNERICS könyvgyűjteményének része volt RÁJNIS JÓZSEF *A magyar Helikonra vezérlő kalauza* és FALUDI FERENC *Jegyzőkönyv* című műve is.

KRESZNERICS számos frazeológiai fordulatot gyűjtött össze a beszélt nyelvből is. Lehetséges, hogy a tanítványainak gyűjtései is bekerültek – forrás megjelölése nélkül. Ilyenek lehetnek például a távoli tájegységekre utaló falucsúfolók, szólások, hiszen Szombathelyre a líceumba az ország minden tájáról érkeztek a diákok.

3. Magyar Köz-mondások. Bütü-rendbe szedte Kresznerics Ferenc királyi oktató, 1808.

KRESZNERICS frazeológiai gyűjteményét tulajdonképpen magyar–latin szótárának előkészítéseként rendezte gyűjteménybe. A mai napig kéziratban maradt anyag kb. 1400 levelezőlap méretű cédulaanyagot, és – ezt kiegészítendő – filológiai gondossággal kidolgozott 160 oldalas bekötött tartalomjegyzéket és mutatót tartalmaz. Ez utóbbiból betűnként és tárgyszavanként is lehetséges a keresés. A frazeológiai adattár anyagának mennyisége a szerző szerint: „a Bütü-allyai számoknak öszvessége 10890”. A nyelvi anyag mennyisége tekintélyes – még akkor is, ha egy adat több helyen is szerepelhet, s a jelentéktelen alakváltozatok is külön számozottak. A gyűjtést KRESZNERICS már soproni éveitől elkezdte. Forrásként használta fel olvasmányait, a korábban megjelent szólásgyűjteményeket, szótárakat, de természetesen az élő nyelvi anyagot is. Bár azt a gyűjteményt élete végéig nem sikerült sajtó alá rendeznie, értéke mégis kiemelkedő.

4. Kresznerics Ferenc „gyökerésző” szótára

KRESZNERICS gazdag életművének legkiemelkedőbb darabja a nyomtatásban is megjelent *Magyar szótár gyökérrenddel és deákozattal*. Szinte egész megelőző nyelvészeti-filológiai munkássága, olvasmányai ezt a kötetet készítették elő. Megközelítőleg két évtized gyűjtőmunkája után kezdte csak el rendezni a szótár anyagát.

A korszak szellemi életében az anyanyelv ügye kiemelkedően fontos figyelmet kapott. A nyelv eredetéről, szerkezetéről, a nyelvhelyességi alapelvekről, a helyesírási normáról egyaránt folytak viták, de abban minden nyelvvel foglalkozó egyetértett, hogy szükség van új grammatikákra, szótárakra.

Arra bizonyítékul, hogy KRESZNERICS szótára a fenti követelményeknek milyen mértékben tudott megfelelni, álljon itt a Magyar Tudós Társaság értékelésének részlete, melyben KRESZNERICS munkáját posztumusz jutalommal ismerték el:

„Vezeték pedig a társaságot a következő okok: minthogy az minden eddigi szókönyvek között legbővebb, gondosan és itéletesen igyekszik használni mindennemű kútforrásainkat, s azokra pontosan hivatkozik; továbbá magyarázataiban a többiek közt leghelyesebb és határozottabb; etymologiai rendszerében (tehát tudományos formájában)

nem csak első, hanem szerencsés is; végre a közmondásokban, tájszavakban, sajtósájos kifejezésekben gazdag, s ekként a magyar szótári literatúrában kitűnő jelenet”.

a) A „gyökér-alja” gondolat eredete, megjelenése Kresznericsnél

A mai olvasó – szótárhasználó – számára a szótár tanulmányozásakor elsőként vetődik fel a kérdés: miért éppen „gyökerésző” szótárt állított össze KRESZNERICS?

Az 1800 előtti szótáriradalomnak három fő típusa volt: nevezetesen az írói szójegyzékek, a betűrendes és a gyökérrendű szótárak.

KRESZNERICS szakított a hagyományos szótárirói módszerrel. A szótár *Bé-vezetésében* bíráló megjegyzéssel illeti elődeit: „akik eddig Magyar Szótárokat írtak csupa bötü-rendet követtek, alkalmatlant magoknak az írásra [...] alkalmatlant másoknak az olvasásra, úgy hogy semmi gyönyörűség nem volna az ilyen Szó-tárak olvasásában, haszon keresés, és csak szükségből üttetnének föl”.

Szótárát szándékoltan „Oktatónak” szánta: „mivel természeti renddel vagyon előadva, és ez a’ rend leg alkalmatosb az oktatásra”.

A szótár hatalmas mennyiségű anyagot tartalmaz, kb. 80 000 szócikk lehet a kézikönyvben.

b) A szótár felépítése

A szócikkek elé szerkesztett bevezető fejezetet a szerző tulajdonképpen grammatikai összefoglalásnak szánta. Megállapítja, hogy a magyarban „minden szó hátulról nevededik”, s „minden igaz Magyar Gyökér-szó egy tagú”.

A *Bé-vezetés* zárásában a „gyökér alja” elrendezés előnyeit foglalja össze: „Nálom az egész familia egygyütt van. Egy tekintettel látjuk, mint ágozik, mint terjed rokon értelmekre el, látjuk, hogyan és miként erednek”.

Összefoglalja a gyűjtött anyag forrásait, ismerteti a feldolgozás módszereit: „akár mely könyv került kezeim közé, szorgalmasan ki böngéztem belőlök a’ még föl nem jegyzett magyar szavainkat. Föl jegyeztem én nemcsak a munkát, hanem a’ paginát (levél-lapot) a’ hol azon szó elő fordul”.

Fejtegetésében ismét állást foglal a kiegyensúlyozott, túlzásoktól mentes nyelvújítás mellett. Érvként éppen a szavak eredetét, történetiségét hozza fel.

c) A szótár szócikkeinek felépítése, típusai

Az első kötet az ötvenlapos *Bé-vezetés* után 349 oldalas szótári részt tartalmaz, a másodikban (amely már a szerző halála után jelent meg) – SZILASY JÁNOS, a tanítvány nekrológját követően – 344 oldalon keresztül sorakoznak az összegyűjtött szavak, kifejezések.

Ezeket KRESZNERICS a már említett „gyökérend” szerint sorolja be: a tovább nem elemezhető „gyökereket” a „Rag-táblakon” végigfuttatva kiválasztja a valóban létező toldalékos alakokat.

KRESZNERICS a kiemelt „gyökér” után egy bokorba gyűjti nemcsak a képzett, de az összetett szavakat is. Ezeket kiegészíti „deákozattal” (latin megfelelővel) és – ha van – nyelvtörténeti és tájnyelvi változatokkal, sőt még a gyűjteményében található, kapcsolódó közmondásokkal, szólásokkal is.

Gyakrabban a latin értelmezést valamilyen minősítés is követi, például R – régi, t.f.n. – tulajdon főnév. A szócikkek esetenként a szó régebbi vagy nyelvjárási változataival is bővülnek.

A szócikkek egy részében ezek az adatok kiegészülnek szóeredeztető, néprajzi vagy nyelvtörténeti fejtegetésekkel is. A szócikkek végén pedig legtöbbször az adatok lelőhelye szerepel.

d) A szótár utóélete, helye a szótáriradalomban

KRESZNERICS szótárát már megjelenésekor élénk érdeklődéssel kísérte a korabeli nyelvtudomány és kritika. Még alig hagyta el a nyomdát az első kötet, VÖRÖSMARTY MIHÁLY a Tudományos Gyűjteményben így üdvözölte a munkát: „az Első etymologiai szókönyv írója sok jó gyökeret ’s eddig ösmeretlen szót élesztte fel részint hallás után a köz nép nyelvéből, részint szorgalmas olvasás által a’ régiség’ penészei közül”.

HORVÁT ISTVÁN a szótárt az ideálishoz mérve sorolta fel annak erényeit, hiányosságait. Az alaktani vizsgálódás bírálata mellett elismerte KRESZNERICS történelmi érzékét, a források gazdagságát (bár ezek pontos kimutatását hiányolta), a szólások, közmondások, népnyelvi adatok bőségét.

A Magyar Tudós Társaságnak a szótár jutalmazásakor írt dicséremondatai mellé illeszthetjük a volt tanítvány, SZILASY JÁNOS méltatását: „Ha RÉVAI JÓZSEF érdeme a’ Grammaticá-ra, KAZINCZY FERENCÉ a’ szép tollra nézve halhatatlan, ilyen KRESZNERICSÉ tekintvén a gyökérrendbe szedett szótárt. Nagyobb önáldozattal, gondosabb szorgalom-

mal, csüggetlenebb fáradtsággal a' magyar szavakat 's szójárásokat senki nem gyűjtötte.”

A szótár jelentősége, hogy a magyar szótáriradalomban első az addig ismeretlen gyökérrendű szótár, hatalmas mennyiségű szinkrón és diakrón anyagot dolgozott fel. Forrásanyagában ugyanis a 13. századtól kezdve találunk nyelvi adatokat, de felhasználta saját korának különböző nyelvi rétegekből származó anyagát is (pl. nyelvjárások, nyelvi újítások, idegen szavak).

KRESZNERICS FERENC a mai nyelvtudomány mércéjével mérve is jelentőset alkotott. Munkássága korunk nyelvtudománya felé mutat élőnyelvi gyűjtéseivel, szigorú tudományos eljárás módjával, hitével a tudományban és műveltségben, valamint népének, anyanyelvének, a nyelvi hagyományoknak tiszteletével és szeretetével. Mindemellett felismeri a nyelv szépségét, esztétikumát is.

Felhasznált irodalom

KRESZNERICS FERENC 1831–1832. *Magyar szótár gyökérrenddel és deákozattal* I–II. Kiadták A' magyar nyelv és a' szerző néhány barátjai. Budán. (Reprint kiadás: Budapest, TINTA Könyvkiadó, 2012.)

BÁRCZI GÉZA 1966. Megemlékezés Kresznerics Ferencről. *Magyar Nyelv* 62/3: 373–379.

DOBRI MÁRIA 1993. Kresznerics Ferenc 1766–1832. *Vasi Szemle* 4: 511–538.

GÁLDI LÁSZLÓ 1957. Kresznerics Ferenc: *Magyar szótár*. In: Gáldi László: *A magyar szótáriradalom a felvilágosodás korában és a reformkorban*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 379–409.

HORVÁTH FERENC 1966. Kresznerics Ferenc (1766–1832). *Vasi Szemle* 1: 42–55.

HORVÁTH SAROLTA 2007. „Hazánk Tudósai! Utat törtem, kövessetek!” Kresznerics Ferenc élete és munkássága. Veszprém: Pannon Egyetem. (Szakdolgozat.)

HORVÁT ISTVÁN 1833. *Magyar Szótár Gyökérrenddel és Deákozattal*. (Könyvismertetés.) *Tudományos Gyűjtemény* 5: 110–119.

MÉSZÖLY GEDEON 1928. Folklore – adalékok Kresznerics Ferenc kézírataiból. 1. *Ethnographia* 3–4: 220–223.

MÉSZÖLY GEDEON 1929. Folklore – adalékok Kresznerics Ferenc kézírataiból. 2. *Ethnographia* 1: 59–60.

O. NAGY GÁBOR 1977. *A magyar frazeológiai kutatások története*. Nyelvtudományi Értekezések 95. Budapest: Akadémiai Kiadó.

- SZATHMÁRI ISTVÁN 1993. Kresznerics és a mai nyelvtudomány. *Magyar Nyelv* 89/4: 508–510.
- TÓTH PÉTER 1993. A szótáríró Kresznerics. *Vasi Szemle* 4: 540–548.
- TÓTH PÉTER 1996. A közmondásgyűjtő Kresznerics. *Magyar Nyelv* 92/2: 189–193.
- ZONGOR FERENC 1967. Kresznerics Ferenc „Sághon hallott” szavainak felkutatásáról. *Magyar Nyelvőr* 91/1: 53–59.

Az *Aranyigazságok* című szótár forrásjelölésének feloldása:

- [Baróti Szabó D.]: Baróti Szabó Dávid
[Beniczky P.]: Beniczky Péter
[Bíró M.]: Bíró Márton
[Dugonics A.]: Dugonocs András
[Faludi F.]: Faludi Ferenc
[Káldi Gy.]: Káldi György
[Kis-Viczay J.]: Kis-Viczay János
[Pázmány P.]: Pázmány Péter
[Pesti G.]: Pesti Gábor
[Rájnis J.]: Rájnis József
[Sándor I.]: Sándor István
[Szenczi Molnár A.]: Szenczi Molnár Albert
[Szirmai A.]: Szirmai Antal